

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ДАВИДЕНКО ГАННА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 339.5 (477):006.034:

**ІНСТРУМЕНТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ
ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Сохацька Олена Миколаївна,
Тернопільський національний економічний
університет, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Хаджинов Ілля Васильович,
Донецький національний університет імені Василя
Стуса, проректор з наукової роботи

кандидат економічних наук, професор
Кудирко Людмила Петрівна,
Київський національний торговельно-економічний
університет, професор кафедри світової економіки

Захист відбудеться 03 вересня 2020 року об 14.00 годині на засіданні вченої спеціалізованої ради Д.58.082.01 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4

Автореферат розісланий 03 серпня 2020 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Т. О. Кізіма

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Початок ХХІ ст. ознаменувався активізацією процесів глобалізації, які охопили практично всі сфери суспільного життя. Особлива роль у цьому процесі належить міжнародній торгівлі, яка, починаючи з другої половини ХХ ст., розвивається швидкими темпами, впливаючи на економіку країн світу. Міжнародна торгівля опосередковує майже всі види міжнародного співробітництва і є на сьогодні однією з найважливіших форм міжнародних економічних відносин.

В останні десятиліття лібералізація міжнародної торгівлі у рамках ГАТТ/СОТ сприяла переходу від використання митно-тарифного регулювання до нетарифного, в якому значну роль відіграють стандарти. Сучасна практика міжнародної торгівлі України свідчить про їх використання, як найбільш ефективних у системі технічного регулювання.

Останнім часом в Україні було впроваджено низку заходів щодо подолання проблем з якістю продукції, утворено національний орган зі стандартизації, створено відповідну законодавчу базу, прийнято стратегію переходу від застарілої системи ГОСТів до міжнародної системи стандартів ISO, здійснено перехід від обов'язкової сертифікації до оцінки відповідності вимогам технічних регламентів.

Проблеми світової торгівлі стали предметом дослідження зарубіжних теоретиків-науковців, серед яких: Р. Верной, Д. Карро, П. Кругман, К. Ланкастер, Дж. Мід, П. Жюайр, Р. Іслам, Г. Заніні, Н. Штефан та багато інших.

Значну увагу дослідженню ролі стандартів у розвитку міжнародної торгівлі приділили вчені США, Західної Європи, а також експерти СОТ, Економічної комісії ООН та відповідних структур Європейського Союзу. Серед найбільш значущих слід виділити напрацювання К. Блінда, С. Бокгерса, Д. Вільсона, Н. Гандела, Д. Гансона, Дж. Германські, М. Гомсландта, Ф. Гонда, М. Граєка, Дж. Гудсона, М. Джеліка, П. Джонса, А. Каселли, Дж. Клоугерті, С. Кіма, М. Мартенса, Дж. Маркузена, К. Маскуса, Я. Міхалека, Л. Окунь-Козловські, Д. Роланд-Голста, Дж. Сванна, П. Темпла, Дж. Тімбергена, М. Феррантіно, У. Чубали, Б. Шеферда, М. Шурмера та інших.

Різні аспекти розвитку міжнародної торгівлі (організаційно-фінансове забезпечення експорту та імпорту, регіональні особливості розвитку, лібералізація торгівлі, процес формування відкритості України тощо) знайшли своє відображення в працях вітчизняних учених, серед яких: В. Бабенко, В. Будкін, І. Гончар, І. Гужва, С. Дідур, Л. Іванов, І. Івашук, А. Касич, Т. Кожухова, Л. Кудирко, І. Курочкіна, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, Т. Мельник, З. Мозіль, Л. Оппельд, Ю. Осацька, Є. Савельєв, І. Софіщенко, О. Сохацька, А. Філіпенко, І. Хаджинов, Т. Чала, Д. Черненко, А. Чепеленко, Ю. Чириченко, К. Юрченко та інші.

Проте дослідженню ролі стандартів у міжнародній торгівлі та комплексного впливу на неї українська економічна думка приділяє недостатньо уваги. Останніми роками актуальні питання стандартизації і регулювання в міжнародній торгівлі досліджують І. Бережнюк, О. Биконя, І. Бураковський, Л. Віткін, М. Войчук, І. Голінка, І. Калайда, Д. Крисанов, В. Лір, О. Михайленко, Ю. Мотузка,

В. Новицький, А. Омельченко, С. Осика, Т. Паламарчук, Н. Притульська, В. П'ятницький, М. Сафонова, О. Терещенко, Н. Штефан, С. Ягелюк та інші, але, як правило, їхні роботи присвячені вузьким спеціалізованим проблемам.

Відтак відсутність комплексних досліджень та практичних рекомендацій щодо застосування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у межах науково-дослідних тем «Модернізація зовнішньоекономічної діяльності України в умовах переходу до сталого розвитку» Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (2012-2014 рр.) (номер державної реєстрації 0112U001183), де автором означено проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України у контексті концепції сталого розвитку та «Європа в контексті інтеграції versus дезінтеграції» Тернопільського національного економічного університету (номер державної реєстрації 0119U101089), де автором висвітлені перспективи участі України у новій економіці країн Центрально-Східної Європи.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування використання інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, формування методики побудови інформаційної бази результатів впровадження стандартів у процесі реалізації експортного потенціалу вітчизняних підприємств, вироблення рекомендації щодо посилення інституційної спроможності національної системи зі стандартизації.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети окреслив коло завдань, які були вирішені у роботі, зокрема:

- визначити вплив глобалізаційних процесів на зростання впливу стандартів у системі міжнародної торгівлі;
- з'ясувати економічну природу стандартів та еволюцію досліджень інструментів стандартизації для розвитку міжнародної торгівлі у вітчизняній і зарубіжній літературі;
- виявити межі та глибину міжнародного співробітництва у сфері узгодження та застосування інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі;
- здійснити порівняльний аналіз становлення і функціонування систем стандартизації у країнах з розвинутою ринковою економікою;
- дослідити інструменти стандартизації на ринках, що формуються, та обґрунтувати особливості виходу українського товаровиробника на них;
- з'ясувати природу та сутність приватних стандартів і визначити переваги їх впровадження для розвитку міжнародної торгівлі;
- дослідити вплив глобалізаційних процесів на еволюцію державної політики щодо стандартизації в Україні;
- окреслити вектори гармонізації національних стандартів у глобальному середовищі;
- виділити найбільш ефективні напрями розвитку національного органу стандартизації в Україні.

Об'єкт дослідження – інструменти стандартизації у системі міжнародної торгівлі.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти використання інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові праці провідних вчених у сфері стандартів та технічних регламентів у міжнародній торгівлі.

У дисертаційному дослідженні використано такі методи: історичний (для аналізу розвитку теорій міжнародної торгівлі й використання інструментів стандартизації у міжнародній торгівлі); аналізу та синтезу (для формування категорійного апарату стосовно інструментів стандартизації); наукового узагальнення (для виявлення зростання ролі стандартів у міжнародній торгівлі); порівняння та аналогії (для зіставлення отриманих результатів та встановлення можливостей їх використання у аналогічних дослідженнях щодо вибірки країн); формалізації (для представлення механізму визначення переваг вітчизняних товаровиробників при виході на міжнародні ринки); спостереження (для моніторингу динаміки міжнародної торгівлі; оцінювання тенденцій зміни темпів зростання торгівлі); вимірювання (при створенні масиву статистичної бази даних для подальшої емпіричної оцінки); описово-аналітичний та статистико-економічний методи (для побудови статистичних та аналітичних таблиць); графічний (для побудови графічних зображень та наочної демонстрації отриманих результатів).

Інформаційною базою дослідження є наукові та аналітичні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативно-правові акти з питань стандартизації та технічного регулювання, офіційні публікації відповідних структур Європейського Союзу та міжнародних організацій (СОТ, ІСО, СЕН), матеріали міжнародних і національних інституцій з питань стандартизації, Державної служби статистики України, звіти Уряду та ДП «УкрНДНЦ», матеріали періодичних видань, міжнародних конференцій, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні і розвитку теоретичних, методичних та прикладних засад і положень щодо удосконалення інструментарію стандартизації та механізмів технічного регулювання в системі міжнародної торгівлі. Найвагоміші результати дисертаційної роботи спрямовані на виконання поставлених завдань та характеризують її наукову новизну, розкривають особистий внесок дисертанта та полягають у такому:

вперше:

– на основі аналізу світового досвіду застосування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі сформульовано теоретико-прагматичні підходи до побудови нової за змістом і характером системи стандартизації в Україні, що відповідатиме європейським директивам і вимогам, з виокремленням таких ключових елементів, як: система технічного регулювання, розроблення та застосування технічних регламентів, оцінка відповідності

технічним регламентам, декларування відповідності, урахування вимог і очікувань споживачів щодо якості та безпеки продукції, вимоги до розроблення приватних стандартів тощо, що дозволить вітчизняним підприємствам, які виходять на міжнародні ринки, долати технічні бар'єри, узгоджувати «правила гри» та координувати власну торговельну діяльність, дотримуватися обов'язкових і рекомендованих вимог у міжнародній торгівлі;

удосконалено:

– теоретико-організаційні засади формування системи стандартизації відповідно до вимог СОТ та ЄС, які на відміну від наявних, ґрунтуються на комплексному підході, що передбачає розроблення чітких процедур, порядку та правил впровадження інструментарію стандартизації, а саме: технічних регламентів і норм, стандартів, оцінки відповідності; успішність впровадження нових інструментів стандартизації залежатиме від ефективності співпраці зацікавлених сторін та всебічної підтримки національних органів зі стандартизації з урахуванням ситуації в конкретній галузі економіки;

– науково-методичне обґрунтування організаційних заходів із впровадження в діяльність вітчизняних підприємств, що працюють на міжнародних ринках, інструментарію стандартизації, передусім технічних регламентів та оцінки відповідності, що, на відміну від наявних, зорієнтовано, передусім на узгоджене і комплексне їх застосування і дасть можливість таким підприємствам підвищити власний експортний потенціал та посилить їхні конкурентні позиції;

– концептуальні підходи до впровадження приватних стандартів у міжнародній торгівлі, які, на відміну від існуючих, включають весь складний спектр вимог щодо виробництва і реалізації продукції в кожній конкретній галузі економіки, всебічно враховують динамічні зміни в потребах і очікуваннях споживачів щодо забезпечення відповідного рівня якості і безпеки товарів, дозволяють вносити корективи в процеси досягнення поставлених цілей діяльності, ґрунтуються на загальноприйнятих керівних принципах захисту прав споживачів. Це обумовлено зростанням масштабів використання приватних стандартів та збереження цієї тенденції під впливом процесів глобалізації, політики лібералізації, зміни споживчих переваг і розвитку сучасних інформаційних технологій;

набули подальшого розвитку:

– категорійний апарат, в рамках якого уточнено розуміння інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі як сукупності впливів, що реалізуються через процеси технічного регламентування, застосування технічних норм і правил, оцінку відповідності вимогам технічних регламентів та сертифікацію відповідності, які використовуються в міжнародній практиці. Такий підхід сприятиме виробленню вітчизняних процедур стандартизації, адаптованих до міжнародних вимог та директив, забезпечить можливості для повної гармонізації як вітчизняних стандартів, так і прийнятих рішень в даній сфері діяльності.

– наукові підходи до ідентифікації причин невикористання повною мірою потенціалу підприємства для освоєння міжнародних ринків через невідповідність

застосовуваних стандартів у виробництві, врахування яких сприятиме впровадженню гармонізованих стандартів суб'єктами господарювання задля підвищення якості продукції та надання конкурентної переваги не тільки на внутрішньому, але і зовнішніх ринках;

– науково-теоретичні аспекти формування системи стандартизації у міжнародній торгівлі згідно з вимогами ГАТТ/СОР та ЄС, що дозволить удосконалити формування дорожньої карти гармонізації стандартів у практиці міжнародної торгівлі України, де суттєву роль відіграватимуть як урядові, так і неурядові організації.

Практичне значення дослідження. У зв'язку з тим, що за основу дисертації взято аналіз практичного використання стандартів у міжнародній торгівлі, результати дослідження можуть бути застосовані у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств як методичні рекомендації та інформаційний матеріал і використані відповідними спеціалістами при розробці комплексу заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародних ринках.

Сукупність запропонованих методів удосконалення організаційних засад системи стандартизації дозволяє розробляти науково обгрунтовані критерії для формування ефективного усунення бар'єрів у міжнародній торгівлі, розвитку добросовісної конкуренції, інновацій, забезпечення рівня безпеки життя і здоров'я громадян. Основні висновки і пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін «Світова економіка», «Міжнародні економічні відносини», «Зовнішня торгівля України» у закладах вищої освіти України.

Одержані у процесі дослідження результати теоретико-методичного та практичного характеру впроваджено в практичну діяльність Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (довідка № 80/02-2020 від 07.02.2020 р.), Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 62-5/01-11 від 07.02.2020 р.), Державного підприємства «Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації» (довідка № 04-07/44 від 23.01.2020 р.), Товариства з обмеженою відповідальністю «Модуль ІТП» (довідка № 26-01/12 від 10.12.2019 р.), а також у навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка від 23.10.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наведені наукові результати є особистим внеском здобувача у вирішення проблеми впровадження нової системи інструментів стандартизації в міжнародну торгівлю. Основні положення дисертаційної роботи, наукові результати, висновки, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, висвітлені у наукових публікаціях автора.

Апробація результатів дисертації. Базові положення, результати та висновки дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економіка країн євразійського та

африканського континентів і Україна» (м. Тернопіль, 22–23 березня 2007 р.); «Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи» (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2008 р.); «Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій» (м. Київ, 24 жовтня 2013 р.); «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (м. Рівне, 21–22 листопада 2013 р.); «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки» (м. Тернопіль, 21–22 травня 2014 р.); «Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин» (м. Київ, 23–24 грудня 2016 р.); «Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)» (м. Львів 15 березня 2017 р.); «Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки» (м. Львів, 24 березня 2018 р.); «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, квітень 2018 р.); «Інтеграція України: європейський вимір» (м. Київ, 22 березня 2019 р.); «Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку» (м. Одеса, 17 серпня 2019 р.), «From the Baltic to the Black Sea: the formation of modern economic area» (Riga, Latvia, 23 August 2019).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 5,55 д. а., у тому числі: 6 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 4 статті – у виданнях, що входять до реєстру міжнародних наукометричних баз; 1 стаття – у періодичному науковому виданні іншої держави (Польща); 12 публікацій апробаційного характеру.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 376 найменувань на 38 сторінках і 10 додатків на 28 сторінках. Основний текст дисертації, викладений на 209 сторінках, містить 13 таблиць і 18 рисунків. Повний обсяг дисертації викладено на 261 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методологічне підґрунття використання інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі**» досліджено передумови та наслідки формування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі, охарактеризовано сутність нетарифних методів, технічних регламентів та стандартів, обґрунтовано роль стандартів у діяльності організацій, які мають за мету спрощення торгівлі.

Аналіз нормативно-правових документів і порівняння досліджень різних авторів дали змогу стверджувати, що офіційного визначення терміни «тарифні» і «нетарифні» заходи не мають. Досліджено, що технічні бар'єри складаються з нетарифних заходів, які впливають на експорт та імпорт, обсяг, товарну структуру зовнішньої торгівлі, ціни і конкурентоспроможність товарів, створюючи складніші умови для товарів іноземного походження порівняно з товарами національного виробництва. Встановлено, що основними причинами появи технічних бар'єрів у торгівлі є: 1) відмінності законодавчої бази та правил процедури проведення сертифікації в національних системах сертифікації різних

країн; 2) жорсткі правила по визнанню іноземного сертифікату на імпорتنу продукцію для захисту внутрішнього ринку (протекціонізм); 3) регламентовані умови стандартів, які стосуються процедури випробувань, що ускладнює чи унеможлиблює визнання іноземних сертифікатів; 4) відмінності вимог національних стандартів щодо відповідності міжнародним стандартам, значні фінансові витрати та довготривалість процесу сертифікації у визнаних міжнародних організаціях.

У роботі акцентовано, що технічні бар'єри в торгівлі використовуються країною для регулювання ринків, захисту споживачів та досягнення інших цілей. Одним з інструментів технічних бар'єрів є технічні регламенти, які використовуються для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, що впливають на товари. Встановлено, що межі між технічними регламентами та стандартами не завжди чіткі і зрозумілі. Оскільки визначено, що стандарти встановлюють вимоги до конкретного елементу, матеріалу, компоненту, системи чи послуги або докладно описують конкретний метод або процедуру, відтак вони полегшують умови міжнародної торгівлі, забезпечуючи загальну та функціональну сумісність компонентів, продуктів і послуг.

У дисертації розглянуто межі застосування стандартів країнами-членами СОТ згідно Угоди з технічних бар'єрів у торгівлі (Угода про ТБТ) та встановлено, що використання міжнародних стандартів зменшує ймовірність їх оскарження на законних підставах у СОТ, ніж у випадку використання власних стандартів. Зазначено, що застосування міжнародних стандартів та визначення еквівалентності технічних регламентів зобов'язує кожного члена СОТ брати участь в розробці стандартів на товари, щодо яких застосовується або планується застосування технічного регламенту.

З'ясовано, що Кодекс належної практики Угоди про ТБТ розроблений для підготовки, прийняття та застосування стандартів, окреслює рамки роботи приватних організацій зі стандартизації та забороняє реалізацію положень, які можуть створити бар'єри, і узгоджується з практикою вільної торгівлі.

У дисертаційній роботі узагальнено практику роботи міжнародних та регіональних організацій, які мають на меті спрощення міжнародної торгівлі. Визначено, що до основних завдань СОТ, НАФТА, ЮНКТАД та ЄЕК належать, з-поміж іншого: сприяння транскордонному руху товарів і послуг та усунення бар'єрів у торгівлі між країнами-членами шляхом використання існуючих міжнародних стандартів як основи для технічних регламентів та їх гармонізації, а також підтримка тісної співпраці на міжнародному, регіональному та національному рівнях у сфері стандартизації. При цьому будь-яка країна-учасниця має право приймати більш жорсткі стандарти, ніж міжнародні, для досягнення належного рівня бажаного захисту здоров'я людей, тварин та рослин.

Аналіз праць, присвячених функціонуванню міжнародної торгівлі, дає підстави стверджувати, що істотне зниження торгових бар'єрів за останні роки є наслідком гармонізації розроблених і впроваджених технічних регламентів та стандартів. З'ясовано, що стандарти стають все більш важливими факторами, які визначають міжнародні торговельні потоки. Проте, на відміну від тарифних і

нетарифних заходів, стандарти мають потенціал, який може сприяти як зменшенню, так і збільшенню обсягів торгівлі. Оскільки міжнародні стандарти запроваджуються з метою сприяння торгівлі (відносно національних стандартів), вони наділені також і протекціоністськими характеристиками, коли споживачі і великі групи покупців вимагають виробництва товарів відповідно до цих стандартів.

У другому розділі «**Інституційне забезпечення процесу стандартизації в системі міжнародної торгівлі**» означено роль європейських і національних інституцій стандартизації, які становлять систему технічного регулювання ЄС, досліджено формування інституцій стандартизації і технічного регулювання на ринках, що формуються, а також особливості функціонування приватних стандартів.

Процеси поглиблення інтеграції між країнами, глобалізація світових ринків, нестабільність ринкового середовища активізували в Україні питання щодо гармонізації стандартів як одного із чинників впливу збільшення вітчизняного експортного потенціалу.

Аналіз географічної структури товарного експорту України за 2018 р. виявив, що найбільшим ринком збуту вітчизняних товарів був Європейський Союз з показником 20,16 млрд. дол. США, а це 43% загального експорту товарів. До країн Азії українські виробники експортували продукції на 13,75 млрд. дол. США (29%), а до країн СНД – 7,03 млрд. дол. США (15%). Починаючи з 2015 р., спостерігається тенденція до щорічного збільшення частки європейського ринку в українському експорті. Так, у 2015 р. цей показник становив 13,02 млрд. дол. США (34% від загального експорту товарів), у 2016 р. – 13,50 млрд. дол. США (37%), а в 2017 р. – 17,53 млрд. дол. США (41%).

Процеси глобалізації та відставання західноєвропейських підприємств у високотехнологічних галузях активізували діяльність європейських організацій зі стандартизації (CEN, CENELEC та ETSI) щодо вдосконалення стандартів і норм та їх гармонізації на міжнародному, регіональному і національному рівнях. Дослідження повноважень національних органів стандартизації у країнах ЄС виявило, що, окрім обов'язкової роботи зі стандартизації, на більшість із них покладено також функції у сфері законодавчої метрології, сертифікації та навчання спеціалістів.

Відтак акцентовано, що для всіх країн-членів ЄС обов'язковою умовою є дотримання спільної нормативної бази, національні стандарти гармонізовані до міжнародних і європейських не менше ніж на 90%. Для європейської стандартизації характерно, що участь держави в діяльності національного органу зі стандартизації є опосередкованою, а долучитись до розробки стандартів можуть всі зацікавлені сторони. Європейські національні органи стандартизації в своїй діяльності орієнтовані на отримання прибутку, що дозволяє їм бути фінансово незалежними.

Аналіз моделі системи технічного регулювання в країнах ЄС засвідчив використання засад Нового та Глобального підходів. Жорстке виконання принципів Нового та застосування модулів Глобального підходів на різних

етапах оцінювання відповідності підтверджує ефективність системи, що створює сприятливі умови для вільного обігу безпечних товарів та суттєво обмежує адміністративне втручання в господарську діяльність виробників. Регламенти, що використовуються в ЄС, належать до горизонтального законодавства і регулюють правові відносини між суб'єктами права. У вертикальних директивних документах містяться технічні норми.

Стрімкий розвиток національних економік, зміни в структурі споживання та значне зростання кількості населення, що сповідує іслам, спонукають до більш детального аналізу ринків Близького Сходу та країн Азії. Тож для України є необхідним визначення перспективних ринків та ведення переговорів про зниження нетарифних торгових бар'єрів для спрощення експорту вітчизняної продукції. Одним із важливих кроків до освоєння нових та розширення існуючих ринків є стандартизація і сертифікація продукції на ринках країн регіону, в тому числі і шляхом отримання Халяльного сертифіката. Досліджено, що існування різних практик і підходів до сертифікації призвело до створення багатьох інституцій, таких як Інститут стандартизації і метрології ісламських країн, Міжнародний альянс Хала, Всесвітня рада Халяль, завданням яких є розробка стандартів виробництва продукції і надання послуг та їх гармонізація, усунення відмінностей реалізації між країнами та створення системи акредитації, прийнятої у всьому світі. Виявлено відмінності інституцій Халяльної сертифікації, стандарти та критерії оцінки яких різняться між собою, а це заважає ринку розвиватися динамічно, призводить до додаткових витрат і знижує можливості міжнародної торгівлі. Вирішенню цих проблем сприяє активізація роботи Технічного комітету Халяль ISO щодо міжнародних стандартів на продукти та послуги. Дослідження динаміки вітчизняного експорту до найбільших країн-споживачів Халяльної продукції свідчить, що ці показники вкрай низькі. В 2018 р. експорт товарів до Туреччини становив 2,40 млрд. дол.США, до Єгипту 1,56 млрд. дол.США, а сумарний експорт до Індонезії, Пакистану та Бангладеш становив 0,95 млрд. дол. США.

У роботі акцентовано, що значна частка експорту українських товарів припадає на країни СНД. У спадок, після розпаду СРСР, країни-члени отримали розгалужену нормативно-правову базу, яка включала в себе систему стандартизації. Досліджено інституційне забезпечення функціонування систем стандартизації в країнах СНД. Національні структури країн-учасниць все частіше прописують у своєму технічному законодавстві загальноєвропейські принципи. Порівняння нормативно-правових документів свідчить, що, на відміну від ЄС, у пострадянських країнах існують розбіжності у визначеннях «технічний регламент» та «стандарт».

У дисертації наголошено, що значні зміни, які відбуваються в світовій торгівлі, спонукають її учасників все частіше застосовувати «приватні стандарти». Основною рушійною силою зростання їх кількості є глобалізація торгівлі, прогрес у галузі інформаційних технологій, значний розвиток харчової промисловості та роздрібної торгівлі, зміна споживчих переваг і нормативів на галузевих ринках розвинених країн (табл. 1).

Таблиця 1

Спрощена типологія приватних стандартів і схем сертифікації у міжнародній торгівлі
розроблених бізнес сектором в харчовій галузі

Власник стандарту	Бізнес-сектор				
	Виробники їжі та продавці (як єдине підприємство чи індустріальна група)			Фермерські товариства, організації-експортери та торгові асоціації	
Ціль власників	Управління ланцюгом постачання			Диверсифікація товарів, збільшення вартості, доступ до ринку	
Створено для	Постачальників			Виробників та для національної індустрії	
Головна ціль стандарту	Безпечна їжа	Без ГМО	Висока якість товару	Безпечна їжа, природні та соціальні проблеми	Висока якість товару
Ціль функціонування	Прийняття належних практик. Відстежування продуктового ланцюга	Захист здоров'я	Якісне харчування. Захист здоров'я	Прийняття належних сільськогосподарських практик	Дотримання традиційного виробничого процесу. Імідж торгової марки.
Приклади	IFS, GlobalGAP, BRC, SQF, Tesco's, Nature's, MPS	GMO-free Conservation Agriculture	Choice	KenyaGAP, ChileGAP, Colombia Florverde, Ecuador's FLorEcuador, KFC certif, Halal, Kosher	Florida oranges
Підприємницькі моделі	B2B		B2B; B2C	B2B	B2C
Відповідне маркування	Ні	Так	Ні	Ні	Так
Головні переваги для виробників	Доступ до великих інтегрованих ринків, покращення управління підприємствами			Диверсифікація товарів, доступ до преміальних ринків, збільшення вартості товару	
Ціна утворена	Виробниками, експортерами			Споживачами і виробниками	

Аналіз засвідчив, що багатосторонні торговельні правила, які застосовуються до технічних регламентів, до цих пір не були застосовані до приватних стандартів. Встановлено, що у зв'язку з процесом глобалізації приватні стандарти набувають міжнародного масштабу.

З'ясовано стратегічну мету для досягнення якої використовується приватний стандарт, і яка визначається трьома типами кінцевих цілей: 1) регулюючі поставки, 2) диференціюючі продукти, 3) просування етичних цілей. Так, до кінцевої мети перших належить контроль закупівель і всього ланцюжка поставок. До других – диференціація продукції стандартам, як правило, визначається виробником, але деякі з них походять з великомасштабних підприємств роздрібною торгівлі. Третій тип реагує на різні проблеми, які визначаються як «етичні норми». Визначено переваги, які отримують користувачі приватних стандартів: скорочення виробничих витрат – для підприємства, підвищення якості продукції – для споживача і суспільства. Щодо проблем, спричинених приватними стандартами, варто виділити: вони не завжди є науково обґрунтованими, велика їх кількість і вони не завжди узгоджені між собою, їх дотримання вимагає витрат, особливо для малих та середніх підприємств. До додаткових переваг їх впровадження варто віднести маркуванням та сертифікацією, позаяк це формує нові можливості для підприємств в отриманні доступу до глобальних ринків.

У третьому розділі «**Адаптація інструментів стандартизації до вимог системи міжнародної торгівлі України**» досліджено вплив глобалізаційних процесів на оптимізацію стандартизації в Україні, імплементацію інструментів стандартизації в систему міжнародної торгівлі України та перспективи гармонізації вітчизняних зовнішньоторгівельних стандартів у сучасному ринковому просторі.

У дисертації наголошено, що після підписання Угоди про Асоціацію з ЄС Україна приділила значну увагу питанням адаптації інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі, прийнявши базові Закони України «Про стандартизацію», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» та інші нормативно-правові акти (за підсумками виконання завдань, запланованих на 2018 рік, виконано 52%). Проте залишилась неохопленою частина питань щодо підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА). Виконана підготовча робота дозволяє укласти АСАА в 4-х секторах української промисловості: низьковольтне обладнання, машини і механізми, прості посудини високого тиску і електромагнітна сумісність.

Досліджено, що сучасні тенденції світової торгівлі вимагають від вітчизняного товаровиробника-експортера впровадження загальноприйнятих системи і стандартів. Відтак в роботі виділено етапи імплементації нормативно-правової бази системи НАССР та переваги впровадження міжнародних стандартів IFS, GlobalGAP, BRC в Україні.

Констатовано, що побудувати механізм адаптації стандартів до вимог глобалізаційних процесів без модернізації інфраструктури якості неможливо. З

цією метою створено національний орган зі стандартизації – Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»). Встановлено, що функції національного органу зі стандартизації України частково покладені на центральні органи виконавчої влади, а розробка, прийняття та гармонізація національних стандартів здійснюється технічними комітетами ДП «УкрНДНЦ» (рис. 1).

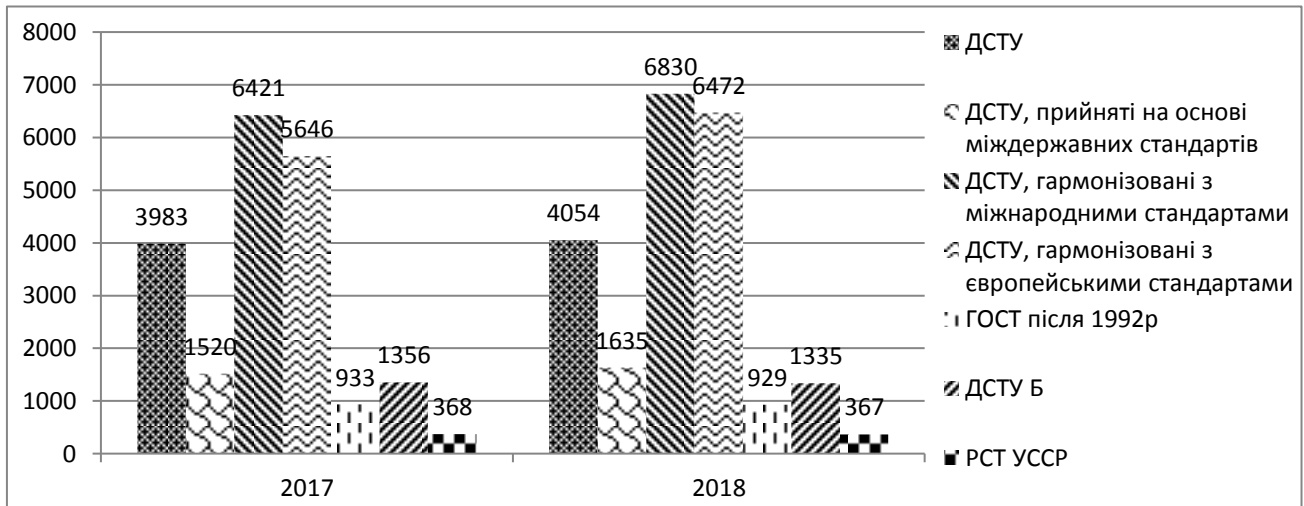

Рис. 1. Динаміка структури Національного фонду нормативних документів України.*

* складено за матеріалами ДП «УкрНДНЦ»

На основі комплексного дослідження функціонування національного органу зі стандартизації запропоновано привести у відповідність нормативно-правову базу діяльності організації, структуру та внутрішні робочі процедури, процедуру моніторингу та робочих умов технічних комітетів, впорядкувати їх роботу і посилити контроль за якістю. Доведено необхідність атестації ДП «УкрНДНЦ», як наукової установи, та проходження сертифікації відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2015. Зазначено, що глобалізаційні процеси потребують зміцнення співпраці з органами зі стандартизації інших держав та забезпечення широкої участі України в роботі міжнародних і регіональних організацій зі стандартизації.

Станом на вересень 2019 р. Фонд національних стандартів, гармонізованих до міжнародних та європейських, становив 14 358 нормативних документів, а це 60,6 % їх загальної кількості, тоді як у країнах ЄС цей показник є на рівні 90%, а в деяких країнах – 100%. Відтак, обґрунтовано об'єктивну необхідність прискорення прийняття міжнародних та регіональних стандартів як національних з урахуванням потреб економіки країни, удосконалення основоположних стандартів та приведення Українського класифікатора нормативних документів у відповідність до ICS:2015.

Аналіз засвідчив про пряму залежність зростання експорту товарів з України до ЄС в 2015–2018 рр. від кількості гармонізованих документів (рис. 2).

З початком дії ПВЗВТ з 01.01.2016 р. ЄС встановив безмитні тарифні квоти загалом для 40 видів українських товарів, проте не всі квоти були використані.

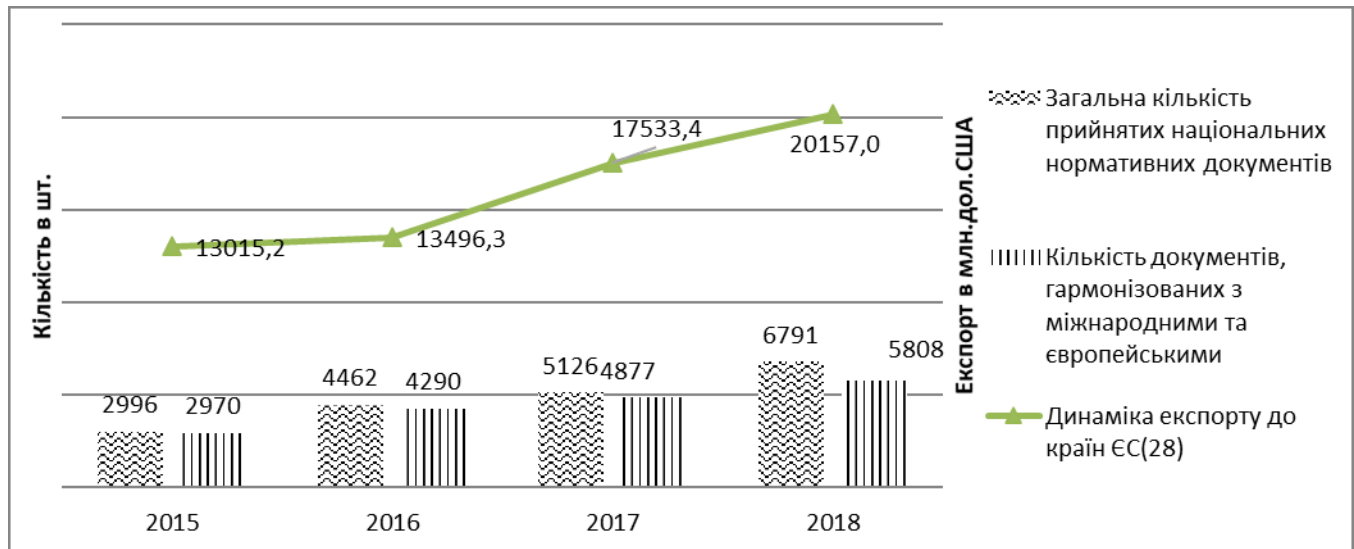

Рис. 2. Динаміка експорту продукції до країн ЄС та кількості прийнятих і гармонізованих нормативних документів України. *

* складено за матеріалами Державної служби статистики України та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

У дисертації доведено, що однією з основних причин невикористання квот в повному обсязі є невідповідність українських товарів стандартам і технічним регламентам ЄС. Тож для вітчизняного виробника-експортера є потреба визначення можливостей виходу на нові ринки з продукцією, що має високу додану вартість та стандартизована відповідно до міжнародних та європейських вимог.

Порівнюючи вітчизняне та європейське законодавство в сфері стандартизації, яке свого часу також перебувало на етапі формування та становлення, констатовано, що Україна на даний момент перебуває на етапі змін на глобальному рівні. Тому впровадження в практику вітчизняних підприємств комплексу інструментів стандартизації в міжнародній торгівлі дозволить вирішити низку складних проблем, таких як: підвищення якості продукції, забезпечення конкурентної переваги для виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках та задоволення соціальних потреб.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування і узагальнення використання інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів та стимулюватиме експорт. За результатами дослідження сформовано висновки науково-теоретичного та прикладного характеру.

1. У дисертаційній роботі охарактеризовано вплив глобалізаційних процесів на зростання нетарифного регулювання в міжнародній торгівлі шляхом

впровадження технічних бар'єрів. Встановлено, що межі між технічними регламентами та стандартами не завжди чіткі і зрозумілі. Стандарти є добровільними і, зазвичай, розробляються групою зацікавлених сторін, таких як виробники, споживачі, державні органи та дослідники, а термін «технічний регламент» використовується для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, які впливають на товари. Аргументовано, що відповідність потребам ринку, сприяння розвитку вільної торгівлі, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції покладено в основу розробки стандарту.

2. На основі аналізу зарубіжної літератури здійснено систематизацію наукових підходів до трактування економічної природи стандартів як одного з чинників економічного розвитку, що дозволило виокремити два напрями досліджень ролі стандартів у міжнародній торгівлі: стандарт – як інструмент розвитку та стандарт – як технічний бар'єр. Констатовано, що економічна природа стандартів полягає у зниженні нетарифних бар'єрів, забезпеченні прозорості та прогнозованості регулювання ринку, захисті прав споживачів, підвищенні якості продукції та отриманні конкурентних переваг підприємством на зовнішніх ринках.

3. Доведено, що міжнародні та регіональні організації, які мають на меті спрощення міжнародної торгівлі, зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів. Виявлено, що створення міжнародних стандартів, які б однаковою мірою могли застосовуватись у різних країнах, є необхідністю, тому співпраця з Міжнародною організацією зі стандартизації ISO важлива на всіх рівнях, позаяк це сприятиме гармонізації стандартів та усуне бар'єри в міжнародній торгівлі.

4. У роботі проаналізовано діяльність національних органів стандартизації окремих країн ЄС, визначено тенденцію відмови держави від монополії в галузі стандартизації та потребу формування наддержавних національних організацій зі стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності. При цьому доведено, що це дозволяє залучити велику кількість зацікавлених сторін у процес розробки стандартів та зменшити фінансовий тягар на їх утримання. Зазначено, що вплив держави є пасивним, оскільки основа діяльності цих органів – самоорганізація. Відмічено, що впровадження стандартів, норм та їх гармонізації в межах ЄС на міжнародному, регіональному та національному рівнях здійснюється з метою створення спільного технологічного середовища підприємств для підвищення їх рівня конкурентоспроможності. Визначено, що в ЄС діють власно розроблені, на основі Глобального та Нового підходів, інструменти системи технічного регулювання, основна мета якої – вільне переміщення товарів у межах Європейського співтовариства, гармонізація та взаємовизнання стандартів. Акцентовано, що за країнами-членами співтовариства залишено право на національному рівні будувати свою власну систему технічного регулювання за умови, що вона не суперечить принципам та положенням СОТ, законам та стандартам ЄС та має на меті задовольняти власні економічні потреби, враховує специфіку та наявні ресурси й історичні особливості.

5. Виявлено, що одними з найперспективніших ринків для вітчизняних товаровиробників-експортерів є країни Азії, Близького Сходу, Європи і Північної Африки. Доведено, що для їх освоєння і розширення необхідна стандартизація і сертифікація української продукції, в тому числі і на основі Халяльного сертифікату. Негативними наслідками для вітчизняного товаровиробника при експорті товарів на ринки, що формуються, визначено: відсутність державної нормативно-правової бази в сфері стандартизації та технічного регулювання, низький рівень гармонізації технічних регламентів та стандартів з міжнародними, невідповідність технічних норм за окремими товарними групами.

6. У дисертаційній роботі проаналізовано вплив приватних стандартів у торгівлі, оскільки вони мають на меті задовольняти, в тому числі, і соціальні потреби та надають такі переваги: підвищення технологічності виробництва і продуктивності, поліпшення управління природними ресурсами, задоволення етичних потреб. Обґрунтовано застосування цих стандартів для можливості виробникам одержувати більш високі прибутки, через збільшення обсягів реалізованої продукції.

7. Встановлено, що завданням України в подоланні перешкоди для подальшого розвитку міжнародної торгівлі мають стати інструменти стандартизації, оскільки їх гармонізація була однією із умов підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом. Зобов'язання України привести національні стандарти у відповідність до вимог міжнародних технічних норм визначено як умову усунення перешкод у торгівлі. В реалізацію цих зобов'язань було прийнято низку Законів України та нормативних актів.

8. У роботі досліджено, що скасування тарифних бар'єрів для вітчизняних товаровиробників не дало очікуваного зростання експорту продукції до країн ЄС. Однією з причин цього є невідповідність української продукції стандартам і технічним регламентам, що діють в ЄС. Аналіз варіантів впровадження міжнародних стандартів для товаровиробників дає підстави стверджувати, що це призводить до збільшення їхніх витрат, тож усунення торговельних бар'єрів визнано оптимальним рішенням.

9. З метою посилення інституційної спроможності національного органу зі стандартизації рекомендовано: усунути перешкоди на законодавчому рівні щодо діяльності ДП «УкрНДНЦ»; привести вітчизняні нормативні документи у відповідність до міжнародних та європейських шляхом структурування каталогів міжнародних, регіональних і національних стандартів і інших нормативних документів згідно International Classification for Standards; вдосконалити роботу технічних комітетів відповідно до практики CEN та CENELEC через вдосконалення процедури моніторингу та робочих умов, впорядкування роботи комітетів і посилення контролю за якістю їх роботи; активізувати роботу щодо залучення всіх зацікавлених сторін (як то представники бізнесу та громадськості, неурядові організації) до співпраці та фінансування.

Основні результати дослідження використовуються у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу

Тернопільської обласної державної адміністрації, Державного підприємства «Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», Товариства з обмеженою відповідальністю «Модуль ІТП», а також у навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Давиденко Г. В. Проблеми та перспективи впровадження приватних стандартів у міжнародну торгівлю. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: економічні науки. 2016. № 5. Т 2. С. 25–29 (0,58 д. а.).
2. Давиденко Г. В. Сутність та економічна природа стандартів міжнародної торгівлі в сучасних дослідженнях. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. Вип. 21. С. 56–62 (0, 62 д. а.).
3. Давиденко Г. В. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10 (77). С. 5–10 (0,57 д. а.).
4. Davydenko H. Standards and technical regulations in international trade: OIL experience. *Nauka I Studia*. 2018. #12 (192). Przemysl, Poland. P. 3–8 (0,27 д. а.).
5. Давиденко Г. В. Теоретичне узагальнення ролі стандартів в міжнародних організаціях, пов'язаних з регулюванням торгівлі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2(19). URL: <http://www.easterneurope-bm.in.ua/index.php/19-2019> (0,54 д. а.).
6. Давиденко Г. Вплив інтеграційних процесів на гармонізацію стандартів України та ЄС. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3 (93). С. 62–73 (0,79 д. а.).
7. Давиденко Г. В. Європейський досвід застосування стандартів та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2 (493). С. 53–57 (0,56 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Давиденко Г. В. Перспективи економічної співпраці України і Африки. *Економіка країн євразійського та африканського континентів і Україна: зб. тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Тернопіль, 22–23 берез. 2007 р.)*. Тернопіль: Економічна думка, 2007. С. 147–150 (0,12 д. а.).
9. Давиденко Г. В. Теоретичні основи прийняття та застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи: матеріали першої міжн. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Тернопіль, 16–17 жовт. 2008 р.)*. Тернопіль, 2008. С. 17–18 (0,12 д. а.).
10. Давиденко Г. В. Особливості впровадження процедур оцінки відповідності технічним нормам і стандартам в міжнародній торгівлі. *Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій: Матеріали міжн. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.)*. Київ, 2013. С. 78–80 (0,13 д. а.).

11. Давиденко Г. В. Гармонізація стандартів України в міжнародній торгівлі. *Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України* : зб. наукових праць ІХ Міжн. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 21–22 листоп. 2013 р.). у 2 т. Дніпропетровськ: БЛА К.О., 2013. Т. 1 С. 11–14 (0,12 д. а.)

12. Давиденко Г. В. Теоретичні аспекти розробки положень застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки* : матеріали ІV міжн. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 21–22 трав. 2014 р.). Тернопіль: Видавництво ТНТУ імені Івана Пулюя, 2014. С. 134–135 (0,12 д. а.)

13. Давиденко Г. В. До питання стандартів і технічних регламентів у міжнародній торгівлі. *Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 груд. 2016 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. С. 9–12 (0,2 д. а.)

14. Давиденко Г. В. Типологія та перспективи впровадження приватних стандартів. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)* : матеріали міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 15 берез. 2017 р.). Львів, 2017. С. 133–136 (0,11 д. а.)

15. Давиденко Г. В. До питання аналізу досліджень вимірів стандартів в міжнародній торгівлі. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 берез. 2018 р.). Львів: ЛЕФ, 2018. С. 16–19 (0,14 д. а.)

16. Давиденко Г. В. Вплив стандартизації на міжнародну торгівлю. *Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки* : зб. тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 91–92 (0,13 д. а.)

17. Давиденко Г. В. Реформування системи стандартизації в СНД як фактор розвитку міжнародної торгівлі. *Інтеграція України: європейський вимір* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Національний університет харчових технологій, 2019. С. 13–15 (0,13 д. а.)

18. Давиденко Г. В. Регіональні організації зі стандартизації та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку* : зб. тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 серп. 2019 р.). Одеса: ЦЕДР, 2019. С. 15–17 (0,13 д. а.)

19. Davydenko H. V. Prerequisites for the formation and implications of standards for international trade. *III International Scientific Conference From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic area: Conference Proceedings* (Riga, August 23th, 2019). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2019. P. 13–15 (0,17 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Давиденко Г. В. Інструменти стандартизації у системі міжнародної торгівлі України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2020.

Досліджено теоретичні засади й економічну природу стандартів, їх місце та роль у структурі технічного регулювання міжнародної торгівлі. Встановлено, що стандарти є добровільними, а для обов'язкової оцінки відповідності та інших технічних вимог використовують технічний регламент. Виявлено, що основою діяльності міжнародних та регіональних організацій є гармонізація стандартів для спрощення торгівлі.

Проаналізовано діяльність національних органів стандартизації окремих країн ЄС та гармонізацію стандартів на міжнародному, регіональному та національному рівнях у межах ЄС. Досліджено перспективність ринків країн Азії, Близького Сходу і Північної Африки, освоєння й розширення яких потребує оцінки відповідності вітчизняної продукції міжнародним стандартам і сертифікатам. Визначено постійно зростаючий вплив на розвиток міжнародної торгівлі приватних стандартів, особливості їх функціонування та перспективи впровадження.

Рекомендовано для посилення інституційної спроможності національного органу зі стандартизації: усунути перешкоди на законодавчому рівні щодо його діяльності; привести вітчизняні нормативні документи у відповідність до міжнародних та європейських; вдосконалити роботу технічних комітетів відповідно до практики CEN та CENELEC; активізувати роботу щодо залучення всіх зацікавлених сторін до співпраці та фінансування.

Ключові слова: міжнародна торгівля, стандарти, технічні бар'єри в торгівлі, технічне регулювання, технічні регламенти, орган стандартизації, оцінка відповідності, гармонізація, міжнародні стандарти.

АННОТАЦИЯ

Давиденко А. В. Инструменты стандартизации в системе международной торговли Украины. Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2020.

Исследованы теоретические основы и экономическая природа стандартов, их место и роль в структуре технического регулирования международной торговли. Установлено, что стандарты являются добровольными, а для обязательной оценки соответствия и других технических требований используют технический регламент. Выведено, что основой деятельности международных и региональных организации является гармонизация стандартов для упрощения торговли.

Проанализирована деятельность национальных органов стандартизации отдельных стран ЕС и гармонизации стандартов на международном, региональном и национальном уровнях в пределах ЕС. Исследована перспективность рынков стран Азии, Ближнего Востока и Северной Африки, освоение и расширение которых требует оценки соответствия отечественной

продукции международным стандартам и сертификатам. Определены постоянно возрастающее влияние на развитие международной торговли частных стандартов, особенности их функционирования и перспективы внедрения.

Рекомендуется для усиления институциональной способности национального органа по стандартизации: устранить препятствия на законодательном уровне по его деятельности; привести отечественные нормативные документы в соответствие с международными и европейскими; усовершенствовать работу технических комитетов в соответствии с практикой CEN и CENELEC; активизировать работу по привлечению всех заинтересованных сторон к сотрудничеству и финансированию.

Ключевые слова: международная торговля, стандарты, технические барьеры в торговле, техническое регулирование, технические регламенты, орган стандартизации, оценка соответствия, гармонизация, международные стандарты.

ANNOTATION

Davydenko H. V. Standardization Instruments in the System of International Trade of Ukraine. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.02. – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2020.

The foreign literature on international trade standardization is analyzed, the main directions of the research are determined and the methodology for this problem is studied. The gaps of domestic theorists and practitioners in the study of the problem of standardization of international trade are pointed out. The intensification of the process of globalization of international trade has led to the emergence of a qualitatively new protectionism, in which one of the main roles is assigned to standards. The scope and scope of the standards has increased substantially, and the mechanism for using the standards has become increasingly flexible, and operates without actually violating WTO standards

Within the framework of the WTO, there are a large number of rules and regulations governing the use of standardization tools, which are constantly updated by improving and changing existing ones, and expanding the scope of WTO activities to new areas of international trade. Standards are becoming an increasingly important factor in determining international trade flows. They have a potential that not only reduces but also expands trade. Particular attention is paid to the role of standards between developed and developing countries. The negative and positive effects of standards on the development of trade relations between these groups of countries are shown.

Many countries' standards for the standardization and certification of goods and services have become a means of addressing such complex issues as environmental protection, health care, personal safety and consumer protection. At the same time, attention is paid to such an important issue as the use of standards for protectionist purposes by some countries.

The improvement of the regulatory framework should be based on the best practices of international and regional practice in two areas: improvement of the methodology and procedures for updating the existing regulatory framework; creation of methodology and procedures for development of new regulatory documents that meet the current needs of the market and society.

The influence of private standards in trade, which is constantly growing, as private standards can benefit producers, labor standards increase productivity, environmental standards improve the management of natural resources. In addition, some standards allow manufacturers to make higher profits.

A standardization system can be considered effective if it ensures the timely development of high quality standards that are effectively used by market participants. To this end, it is advisable to propose the following measures to improve the national regulatory framework: developing a methodology for identifying priority areas for standardization based on the study of demand and forecasting the development of new standardization objects; developing approaches and methodology for standardization research using knowledge management tools to integrate standardization into research and design; improvement of regulatory development procedures to accelerate standardization response by selecting optimal forms and methods of standardization taking into account different stages of the product life cycle; development of methodology for evaluating the quality of regulatory documents for updating the regulatory framework.

It is described how in the process of development of foreign economic activity of Ukraine there were inherited and acquired obstacles to the development of international trade. Therefore, one of the important tasks of our state is to overcome these obstacles. Standards should play an important role in this, as their harmonization was one of the conditions for signing the Association with the European Union, where Ukraine undertook to bring its standards into line with international technical standards, a condition for removing barriers to trade. The abolition of tariff barriers for domestic producers should help increase exports to the EU, but unfortunately, for many producers in almost all areas of activity, this proved to be an unattainable goal. The Ukrainian producer immediately faced the problem of non-compliance of his goods with various standards and technical regulations in force in the EU, so the products cannot be sold in the European Community. Therefore, a model is proposed that allows to determine the possibility of entering the world markets for domestic enterprises with products with high added value when using national and international standards in world trade.

It is recommended to improve the regulatory framework, which should be carried out on the basis of best practices of international and regional practice in two areas: improving the methodology and procedures for updating the existing regulatory framework; creation of methodology and procedures for the development of new regulatory documentation that meets the modern needs of the market and society.

Keywords: international trade, standards, technical barriers to trade, technical regulation, technical regulations, standardization body, conformity assessment, harmonization, international standards.

Підписано до друку 31.07.2020 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А025-20. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua